

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2017 | Vol. 9 | No. 2 | ISSN 1803-8220

OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido; eds. (2005). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Instituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, 234 s. ISBN 91-85391-54-9.

RECENZE MARKÉTY MELICHAROVÉ

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

This article is protected by copyright. Copying and use of its content and presenting it as original research without proper citation is plagiarism, which is subject to legal sanctions.

Katedra politologie Institutu politologických studií
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies
Faculty of Social Sciences, Charles University

OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido; eds. (2005). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Instituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, 234 s. ISBN 91-85391-54-9.

Kniha *Verdad, Justicia y Reparación* v mnohém navazuje na dílo z roku 2003 *Reconciliation After Violent Conflict: A Handbook*. Obě díla, druhé v obecnější rovině, první v konkrétním případě latinskoamerického regionu, se zabývají možnostmi rekonstrukce společnosti poznamenané násilnou minulostí a to takovým způsobem, aby byla v nejvyšší možné míře zajištěna stabilita nově vzniklé demokracie a udržitelnost míru. Tyto rekondiliační procesy, tvořící „z rozdělené minulosti společnou budoucnost“ (Bloomfield 2003: 12), jsou v současné době odbornou veřejností vnímány jako nezbytná součást demokratizačních snah poté, co se společnost začala posouvat směrem od nedemokratického režimu či ozbrojeného konfliktu. Ovšem jejich náročná teoretická uchopitelnost, specifická každého případu a nejasnost o podobě stavu, který by bylo možno nazvat ukončenou rekondiliací, zatím ponechává mechanismy, které do něj spadají, v rovině občanské společnosti nikoliv státní politiky a v rovině spíše představ o ideálu než konkrétních doporučení. Kniha *Verdad, Justicia y Reparación* shrnuje takové poznatky o rekondiliaci, které jsou většinou teoretiků přijímány jako všeobecně akceptovatelné a konkretizuje procesy obhajitelné jako potřebné pro společnost léčící se ze zkušenosti s násilím a porušováním lidských práv. A přestože autoři zdůrazňují jedinečnost každého rekondiliačního procesu, který je úzce spjat s kontextem dané země, její kulturou a historií, tři pojmy zůstávají společné všem – pravdivé poznání minulosti, spravedlivý trest pro osoby zodpovědné za porušování lidských práv a odškodnění obětí. Jedná se o základní práva obětí vyplývající z rezoluce OSN 60/147 z roku 2005 – právo na spravedlnost, pravdu a odškodnění (Villa

2007: 11). Zjistit míru splnění těchto tří práv obětí je hlavním cílem praktické části knihy. Ačkoliv takové procesy nutně vyžadují zkoumání nepříjemných historických fakt, jejich úsilí je zaměřeno směrem do budoucnosti, ale s pravdivým vědomím o minulosti, které bude působit jednak jako prevence pro další generace a jednak jako cesta k poznání, pochopení a konečně odpuštění. Tyto nepřesné termíny, jejich mnohotvarost a složitost a zároveň vysoká citlivost celého procesu odzrcelují rekondiliační mechanismy spíše do sféry činnosti nevládních organizací a dobrovolníků než do politické agendy. Podle autorů právě nedostatek politické vůle tvoří jednu z největších překážek rekondiliace a jejich snahou je podpořit implementaci rekondiliačních mechanismů na politickou úroveň, kde by sloužily jako výchozí bod k strukturálním změnám podporující znovuoobnovení důvěry občanů ve stát a jeho instituce. Následující recenze knihy *Verdad, Justicia y Reparación* bude následovat tematickou strukturu posuzované práce. Nejprve bude zhodnocena úvodní teoretická část vysvětlující obsah tří základních pojmů rekondiliace – pravdy, spravedlnosti a odškodnění, ale i role dalších aktérů, jako jsou oběti a viníci a mechanismy, které jsou v rámci rekondiliace používány. Další část obsahuje zhodnocení analýzy konkrétních států – Chile, Argentiny, Salvadoru, Guatemaly a Peru; na základě komparace rekondiliačních procesů v těchto zemích se autoři snaží pojmenovat obecná doporučení a strategie pro země nacházející se ve stadiu přechodu.

První, úvodní část knihy *Verdad, Justicia y Reparación* zpracoval Carlos M. Beristain a vychází z teoretického základu, který položili autoři institutu IDEA v knize *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook*. z roku

2003. Na sto stranách textu podrobně a systematicky rozpracované téma rekonciliace v předloze zkrátil Beristain do třiceti stran teoretického úvodu, kde shrnul základní pojmy a vlastnosti rekonciliačního procesu. „*Není žádný praktický návod pro rekonciliaci. Neexistuje zkratka nebo jednoduchý předpis k léčbě ran a společnosti, rozdělené následkem prožitého násilí*“ (Tutu 2003). Přesto se Luc Huyse a David Bloomfield v *Reconciliation After Violent Conflict* pokusili hierarchicky utřídit pojmy, dát je do vzájemného vztahu se společenskými změnami a poněkud vágní termíny „*odpuštění*“, „*pochopení*“ převést do konkrétních a měřitelných aktivit. Základem jsou tři časové sekvence, do kterých se rekonciliace rozděluje a čtyři tématické okruhy nástrojů, jejichž pomocí se společnost propracovává od jedné fáze k druhé. Pokud jde o hierarchické či vztahové uspořádání jevů v Beristainově úvodu, zredukovaném nejen prostorově, ale i obsahově, vychází snaha Huyse i Bloomfielda naplano. Autor úvodu předkládá všechny podstatné termíny spojené s rekonciliací – oběti, viníci, spravedlnost, pravda, reparace, problematika času a tempa. Prezентuje je ale bez snahy o celkové uchopení dané problematiky, jedná se především o nesystematické uspořádání jevů, které jsou s rekonciliací spojeny, což lze ilustrovat na následujícím porovnání s teorií Luca Huyse, která je pro Beristaina výchozím bodem.

V knize *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook*, ze které Beristain vychází, fází je Luc Huyse rekonciliaci do tří po sobě následujících a navzájem se prolínajících sekvencí, které vystihují žádoucí společenské změny. Na prvním místě je posun od strachu, který je nahrazován nenásilným spolužitím dříve zneprátených stran. Huyse cituje pozorovatele v Jihoafrické republice, který vystihuje tuto fázi slovy: „*nejnižší úroveň koexistence, která předpokládá absenci touhy zabít jeden druhého*“ (Huyse 2003: 20). Kromě základního pocitu bezpečí obsahuje tato

fáze také rozrušení izolující sebelítosti obětí a viníků a začátky společného dialogu. Druhou fází je postupné budování jistoty a důvěry. Na základě pocitu bezpečí se vztah mezi „*oni*“ a „*my*“ individualizuje. Jednotlivé „*oni*“ se rozpadá na jednotlivce, kolektivní vina se snímá prostřednictvím pojmenování konkrétních viníků, oběti rozlišují různé míry provinění a zodpovědné osoby. Podle Huyse je nezbytné, aby v této fázi společnost vytvořila alespoň minimum funkčních institucí – nestranné soudy, efektivní občanské služby a adekvátní legislativní podporu. Poslední fází je vzájemná empatie, ochota obětí naslouchat důvodům, které vedly jednotlivce k provádění nejrůznějších krutostí a ochota viníků naslouchat bolestem, utrpení a zlosti obětí. Toto je možné uskutečnit pomocí komisi pravdy, které také slouží ke korektnímu výkladu minulých událostí. Přestože by to celému rekonciliačnímu procesu vytvořilo pevné základy, nárokovat si odpuštění či pochopení od obětí by bylo v této fázi velmi předčasné. Oběti mají právo prožít si plně svůj vztek a odpuštění musí vycházet směrem od nich, z poznání, že je zkrátka nutné naučit se žít vedle sebe. Huysovo časové rozdělení rekonciliačního procesu chápe rekonciliaci jako proces společenských změn, transformaci vztahů mezi jednotlivci či jednotlivci a společností a předpokládá jejich zapojení prostřednictvím různých institucí podporovaných státem. Nástroje, které jsou aplikovány v rámci těchto fází, pojmenovává jako: uzdravování („*healing*“) přeživších, restorativní spravedlnost, pravdivá historie a reparace obětem. Mezi jednotlivými nástroji existuje interaktivní vztah závislosti a podpory – bez reparace není uzdravování; spravedlnost může působit léčebně pro oběti stejně tak jako znalost pravdy. Zdůrazňuje klíčovou roli těchto čtyř nástrojů, kdy samostatně ani jeden k rekonciliaci nevede, ale jejich vzájemné propojení a současné působení ano. Huysovy časové fáze rekonciliace tedy hodnotí pokrok rekonciliačního procesu

podle toho, v jaké fázi se nachází směrem od složení zbraní k potřesení rukou – obrazně a zjednodušeně řečeno, přičemž v jednotlivých fázích jsou využívány výše zmíněné nástroje – léčení, spravedlnost, pravda a reparace. Je dobré zmínit, že zcela jiným pohledem posuzuje progresi reconciliace Louis Kriesberg ve článku *Reconciliaton: Aspects, Growth and Sequences*. Hodnotícím prvkem stupně, na kterém se reconciliace nachází, je pro něj míra zapojení společnosti do reconciličního procesu. Marginalizované skupiny odmítající reconciliální snahy mohou trvale narušovat řešení konfliktu a sabotovat jakýkoliv pokrok v tomto směru. Dalším faktorem je pro Kriesberga intenzita společenských snah o reconciliaci, která je manifestována odpovídající legislativou, akty nevládních organizací a proklamovanou jednotou různorodého národa (Kriesberg 2007: 7). Oproti fázování procesu se soustředí na jeho čtyři základní dimenze – pravda, spravedlnost, respekt, bezpečí. Každá z nich je zastoupena v konkrétním reconciličním celku v různém poměru, má svoje vlastní kvality, hodnoty, instituce a materiální zázemí. Pro Kriesberga jsou tyto pojmy samotnou reconciliací, která „není nikdy kompletní ve všech svých dimenzích a není stejná pro všechny členy nepřátelených stran“ (Kriesberg 2007: 6), pro Huyse jsou léčení, spravedlnost, pravda a reparace nástroji, jak docílit reconciliace, která představuje celospolečenskou inkluzi. Beristain tedy ve svém teoretickém vymezení v první části knihy z Huyse vychází, ale čtyři zmiňované termíny Huyse (léčení, spravedlnost, pravda a reparace), které jsou chápány jako instrumenty vedoucí k reconciliaci, nahradily v Beristainově stati tři ústřední pojmy – pravda, spravedlnost a reconciliace, což vede mírně k nejasnostem mezi nadřazeným termínem a jeho obsahem. Navíc Huysovy reconciliální fáze nazývá fázemi vyjednávání ve snaze dojít k mírovým dohodám (Beristain 2005: 19), což jistě není nesprávně, reconciliace je časově velkoryse rozkročený proces,

ale vede to k rozmělnění původní snahy celý proces klasifikovat, uspořádat a upřesnit. Beristain nenabízí alternativní teoretické uchopení reconciliace, vlastně nenabízí žádné, spíše předkládá vybrané pojmy a ty popisuje.

Protože praktická část knihy popisuje konkrétní případy, jejich úspěchy a neúspěchy, snaží se Beristain v teoretické části také popsat obstrukce, které proces reconciliace komplikují či přímo znemožňují. Velkým tématem je v tomto případě skupina označená jako viníci a sporná otázka amnestie. Pokud jde o výše zmíněný inkluzivní charakter reconciliace, skupinou, která zákonitě stojí na okraji společnosti během odkrývání minulosti, je skupina viníků. Přímo v srdci reconciliace se tedy nacházejí dvě síly působící každá zdánlivě naprosto opačným směrem. Ostrakizace viníků prostřednictvím retributivní spravedlnosti, očista a vykoupení společnosti jejich vyloučením proti Huysovým inkluzivním ideálům o empatii. Dělení společnosti na nové „my“ a „oni“ by ale znamenalo další nedemokracii, protože „je řada pohledů na minulost a pouze možnost alternativy v jejím výkladu je skutečná demokracie“ (Dvořáková, Kunc 1994: 126). Obecně se autoři shodují na tom, že „spravedlnosti musí být učiněno zadost“ (Huyse 2003: 97). Touha po očištění společnosti po prodělaném traumatu, odpoutat se od zla a zapudit ho, je spjata s lidskou společností od dávných dob. Ovšem namísto vyhnání či přímo zabití *farmakose*, který ve starém Řecku zosobňoval problémy komunity (Dvořáková, Kunc 1994: 121), v dnešní společnosti fungují soudy, které určí pachatele, posoudí jeho míru zapojení do trestné činnosti a celkovou závažnost zločinu. Vykonání spravedlnosti má pro oběti nesmírný význam, protože může sloužit jako kompenzace prožitého utrpení, ale je potřeba vinu vždy posuzovat individuálně (Kriesberg 2007: 4; Huyse 2003: 67) a pátrat po důvodech, které vedly ke spáchání zločinu. Nejedná se tedy o pranýřování viníků,

ale o individuální posuzování jejich motivů, jednoznačné pojmenování jejich provinění a odhalení pravdivých okolností. Místo blokového rozdělení společnosti nastupují jednotlivá individua, lidé, a posuzovány jsou zločiny proti lidem. Snaha o potrestání viníků a zároveň o sloučení rozdělené společnosti se tedy nevyklučují, naopak, jsou to dvě strany téže mince. Nejen z logiky rekonciliace je reintegrace viníků nezbytná, jejich svědectví by měla pomáhat k odhalení žádoucí pravdy, jejich omluvy mohou pomoci získat jim zpět osobnost a respekt a jim mohou oběti případně směřovat své úlevné odpuštění. Viníci ale většinou nepředstavují kající se hříšníky, jejich bagatelizování spáchaných trestných činů či přímo jejich popírání, odmítání převzít zodpovědnost jsou jedny z největších překážek usmiřovacího procesu. Ani omluva nemusí být všelékem – pokud není spojena s odpovídající zodpovědností (Beristain 2005: 28). Beristain toto téma z prostorových důvodů pouze načrtl, přesto se jedná o nejzajímavější pasáž. Stejně rozporuplné téma představuje amnestie, kterou Beristain úplně neztracuje, představuje pro něj alternativu přípustnou v provizorní a dočasné formě v momentě, kdy dochází k vyjednávání mírových smluv a trestní tribunály by celý proces neusnadnily. Amnestie může mít i selektivní charakter – například lze amnestovat dětské vojáky, a nebo ze všeobecné amnestie vyloučit zločiny proti lidskosti jako je genocida či mučení. Obecně se ale shoduje s ostatními autory, že amnestie je velmi rizikovou možností a spíše vede k odcizení ve společnosti, podněcuje nedůvěru a deziluzi směrem k rekonciliačnímu procesu (Beristain 2005: 37).

Předcházející řádky byly vedeny snahou vybrat určitá témata z teoretického úvodu Beristaina a posoudit je vzhledem k teoretickému základu, ke kterému se hlásí, a s náhledem do prací jiných autorů zabývajících se tématem rekonciliace. Jak již bylo řečeno, teoretická část knihy *Verdad, Justicia y Reparación* je spíše deskriptivní, než vysvětlující,

spíše předkládá pojmy, ale nedává je do souvislosti a původní snahu v *Reconciliation After Violent Conflict* uspořádat a upřesnit složitý rekonciliační proces trochu maří zobecnováním. Tematicky pokrývá všechny důležité aspekty rekonciliace (problematika času a tempa, kulturního kontextu, komise pravdy, otázku přechodové spravedlnosti a reparací), ale většinou stručně a obecně. Jako náhled do problematiky, což je pravděpodobně cílem Beristainova úvodu, to asi stačí, ale zaujatému čtenáři jsou spíše k doporučení práce Louise Kriesberga, Luca Huyse či Davida Bloomfielda.

Předchozí náčrt konceptu rekonciliace, ať v pojetí více či méně systematickém, jsou především ideální stavy a představy, jak by správně měl rekonciliační proces probíhat. Další část knihy, která se zabývá konkrétními příklady rekonciliačních procesů ve vybraných latinskoamerických zemích ukáže, jak ve skutečnosti jsou snahy o rekonciliaci odlišné teoretickému ideálu, jak je obtížné, ne-li nemožné, zajistit správnou funkci mechanismů, které by měly vést ke sjednocené společnosti. Téma rekonciliace je zpracováno formou případových studií, a to v Argentině, Chile, Peru, Salvadoru a Guatemale, kterým předchází úvod, shrnující základní problematické body, které by se daly sjednotit do třech okruhů – kontext historie, konfliktu a typu přechodu; změny následující po přechodu; rekonciliace a role různých organizací. Podle autora konflikty minulosti nezmizely, ale byly jednoduše převedeny do jiné formy, v některých případech jsou současné problémy ve společnosti naprosto totožné s těmi, které vedly v minulosti k násilným střetům – jako je vlastnictví půdy, marginalizace některých skupin nebo národnostní otázka (Beristain 2005: 53).

Aby bylo možné správně hodnotit a pochopit postranzitivní situaci daného státu, je nutné přihlídnout k řadě okolností. Velkou roli hraje stupeň a intenzita represí či násilí v minulém režimu a zodpovědné instituce.

V Chile a v Argentině je téměř úplně za represe zodpovědný stát. V Guatemale a v Salvadoru připadá mezi 3-5 % obětí guerille, ostatní státu. V Peru podle Komise pravdy a rekondiliace (CVR – *Comisión de Verdad y Reconciliación*) připadá přes 50 % obětí Světlé stezce, téměř 40 % státu a domobraně. Dalším faktorem je historický kontext konfliktu. V Guatemale i v Salvadoru existovaly dlouhodobé vojenské diktatury, které byly spojené s politickou a ekonomickou elitou, následně zredukovaný politický prostor absolutně vylučoval z politické i ekonomické participace vysoké procento obyvatel. Peruánský konflikt má svoje kořeny již v osmdesátých letech, v dlouhodobé diskriminaci andských a amazonských obyvatel, která rozděluje Peru na dvě části. Oproti tomu Argentina i Chile byly společnosti s vysokým stupněm institucionalizace a participace občanů na dění ve státě. Tyto vlastnosti států a konfliktů potom vykreslují povahu rekondilačního procesu.

Část zabývající se změnami, které následují po tranzici, posuzuje také úroveň demokracie v nově vzniklých společnostech. Všechny zmiňované státy sice mají v současnosti demokraticky zvolené zastupitele, ale v některých společnostech stále převládá velká nerovnost. V postkonfliktních společnostech existuje riziko, že nově nastoupení představitelé budou pokračovat v politice před změnou politického režimu, jako to bylo možné pozorovat v případě Argentiny za vlády Menema, v Guatemale za Ríoše Montte nebo v Salvadoru za vlády strany ARENA. Navíc je možnost, že někdejší přími účastníci či přímo zodpovědné osoby za spáchané násilí se stanou představiteli nějakého státního orgánu. Což podle Beristaina dokládá, že demokratické volby, bez přítomnosti účinných kontrolních mechanismů, soudního vyšetřování a náležitých institucionálních změn, samy o sobě nezajišťují demokratizační směr (Beristain 2003: 58). S tím souzní i práce autorů Mainwaring, Brinks a Pérez-Liñán (2001). Jejich metodika určování úrovně demokracie spočívá v

hodnocení čtyř základních kritérií, ne pouze jednoho kritéria, které představují svobodné volby. Svě pojetí rozšiřují na svobodné volby, rozšířenost volebního práva, respektování občanských práv a skutečné vykonávání úřadu zvolenými zástupci. Každá z kategorií má tři úrovně – úplné dodržování v souladu s demokratickými principy, částečné porušení a vážné porušení. Pokud vláda dodržuje všechny čtyři stanovené dimenze politického režimu jako demokratické, je považována za demokratickou. Pokud se nejméně v jedné z dimenzí objeví vážný nesoulad s demokracií, je režim klasifikován jako autoritářský a pokud se nejméně v jedné z dimenzí objeví částečné nedodržování demokracie, je systém označen jako semi-demokratický (Mainwaring, Brinks, Pérez-Liñán 2001: 38). Ostatně v případě Guatemaly nově zvolený prezident Vinicio Cerezo dva roky po svém zvolení připustil, že v době, kdy přebíral prezidentský úřad, ho armáda ponechala vykonávat odhadem 30 % z jeho ústavních pravomocí. Prohlásil, že situace se později zlepšila, ovšem někteří pozorovatelé odhadují, že naopak v roce 1988 se jeho podíl na moci snížil až na 15 nebo 10 % (Mainwaring, Brinks, Pérez-Liñán 2001: 44).

Samotný proces rekondiliace je posuzován optikou komisí pravdy, amnestie, imunity, reparací obětem. V Chile se k nezávislému soudnictví odhodlali až v roce 1999, Guatemala sice v mírových dohodách vyloučila z amnestie mučení, genocidu a násilné „zmizení“, přesto je uplatnění spravedlnosti velmi problematické. V Salvadoru pět dní po zveřejnění závěrečné zprávy Komise pravdy byla přijata vládní stranou ARENA všeobecná amnestie, která upřela obětem veškerá práva na spravedlnost či reparaci. Příkladem za všechny může být masakr v Salvadoru zvaný *El Mozote*. Vyšetřování Komise pravdy uvádí, že na místě hromadného hrobu se nacházely tělesné pozůstatky 173 osob, z nichž 117 patřilo dětem mladším 12 let. Oficiální postoj mluvčích vládních představitelů bylo tvrzení, že je se jedná o pozůstatky příslušníků

guerilly (Cuéllar Martínez 2005: 148). Pokud jde o Peru, tranzitivní justice zde měla poněkud dvojitý metr, velmi přísně byla posuzována teroristická činnost členů Světlé stezky nebo Hnutí Túpaca Amaru, kdežto porušování lidských práv ze strany vládních představitelů nebylo potrestáno dodnes.

Přestože je každý rekonciliační proces velmi individuální právě kvůli rozdílné etiologii konfliktu, porovnáním výše zmíněných pěti případů se destilují zásadní témata – pravda, demokracie, funkční instituce, spravedlnost. Nemožnost sestavit pravdivou historii chilského utrpení, určit jednoznačně viníka a oběť, má za důsledek stav, kdy se oběťmi cítí všichni, žijící v období diktatury i po něm. Za oběť se považuje ten, kdo byl přímo zasažen krutostí státu, ten, co byl ke krutostem donucen, či ten, kdo je z toho podezříván. Neznalost historie, neznalost pravdy, tvoří zásadní překážku k překonání traumatu diktatury (Domínguez Vial 2005: 141). V porovnání s Chile v Argentině byla vyvinuta velmi výrazná iniciativa organizací zabývajících se lidskými právy. Podařilo se uvést do pohybu rozsáhlá vyšetřování a sestavit podrobnou dokumentaci státního teroru a učinit významné kroky proti imunitě a promlčení zločinů. Ale autor vyslovuje obavu, že dokud nebude zavedena nová politická kultura, která umožní vznik transparentních demokratických institucí, nebude možné zaručit práva všem a efektivně reagovat na požadavky společnosti (Tappatá de Valdés 2005: 112). Salvador a Guatemala jsou případy, které mají řadu společných rysů. Obě země se shodují v ignoraci obětí, nedodržení závazků vyslovených v mírových dohodách a doslova zneužití termínu rekonciliace k ospravedlní amnestie a imunity vztahující se na válečné zločiny. Přestože se Salvador dostal pod tlak mezinárodních or-

ganizací, reálných změn dosaženo nebylo, podle autora není možné provádět rekonciliaci ve společnosti, která není demokratická a nerespektuje lidská práva (Cuéllar Martínez 2005: 172). Guatemalský rekonciliační proces je dokonce vystihnout výrazem „*neexistující*“ (*un proceso ausente*). Přetrvávající rasismus, extrémní chudoba a výrazná nerovnost ve společnosti neumožňují žádný posun směrem ke společenské integraci (Mack Chang 2005: 199-200). Peru je potom charakterizováno jako křehký systém s absencí funkčních institucí, bez jasného a vysloveného směru. Podle autorů je nejnáchylnější k zneužití autoritářským systémem (Ames Cobián 2005: 223).

Název knihy *Verdad, Justicia y Reparación* odkazuje k základním právům, která náleží obětem – právo na spravedlnost, pravdu a odškodnění. K tomu, aby bylo možné těmto právům dostát, je nutná spolupráce státních institucí, které zajistí ustanovení a funkci komisí pravdy, nezávislých soudů, vyšetřovacích týmů, umožní činnost mezinárodních organizací, a usnadní projekty nezávislých organizací zaměřených na vznik podpůrných skupin a reintegraci bývalých bojovníků. Na podporu vzájemného respektu obou stran je vhodné nechat zúčastněné vyjádřit emoce – pocit viny prostřednictvím omluvy, po kterém může následovat odpuštění (Kriesberg 2007: 5). Rekonciliace ale není a nemůže být pouze na úrovni státu, jedná se o vertikální proces zahrnující celou společnost ne pouze přímo zúčastněné (Bloomfield 2003: 13). Konkrétní příklady analyzované v této knize manifestují, jak náročné je takové spolupráce dosáhnout. Praktická část knihy *Verdad, Justicia y Reparación* nabízí zasvěcený pohled do složitého procesu národní obnovy, nabízí prostor k zamyšlení nad tím, do jaké míry vlastně je možné dosáhnout rekonciliace.

Markéta Melicharová¹

¹ Bc. Markéta Melicharová, Katedra politologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. Kontakt: marketa.melicharova@uhk.cz.

LITERATURA:

- BERISTAIN, Carlos M. (2005). Reconciliación luego de conflictos violentos: un marco teórico. In OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido (eds.). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Intituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, pp. 15-53.
- BERISTAIN, Carlos M. (2005). Reconciliación y democratización en América Latina: un análisis regional. In OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido (eds.). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Intituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, pp. 53-85.
- BLOOMFIELD, David (2003). Reconciliation. An Introduction. In BLOOMFIELD, David; BARNES, Teresa (eds.). *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, pp. 10-17.
- CUÉLLAR, Benjamín M. (2005). Los dos rostros de la sociedad salvadoreña. In OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido (eds.). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Intituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, pp. 145-175.
- DOMÍNGUEZ, Andrés V. (2005). La verdad es la fuerza de la verdad de los oprimidos. In OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido (eds.). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Intituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, pp. 115-145.
- DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra; KUNC, Jiří (1994). *O přechodech k demokracii*. Praha: Slon.
- HUYSE, Luc (2003). The Process of Reconciliation. In BLOOMFIELD, David; BARNES, Teresa (eds.). *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook*, pp. 19-34.
- KRIESBERG, Louis (2007). Reconciliation: Aspects, Growth and Sequences. *International Journal of Peace Studies*. Vol. 12, no. 1, pp. 1-19.
- MACK CHANG, Helen B. (2005). La Reconciliación en Guatemala: un proceso ausente. In OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido (eds.). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Intituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, pp. 175-205.
- MAINWARING, Scott; BRINKS, Daniel; PÉREZ-LIÑÁN, Aaníbal (2001). Classifying Political Regimes in Latin America, 1945-1999. *Studies in Comparative International Development*. Vol. 36, no. 1, pp. 37-65.
- TUTU, Desmond (2003). Foreword. In OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido (eds.). *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- DE VALDÉS, Patricia T. (2005). El pasado, un tema central del presente. In OREAMUNO, Gilda Pacheco; NAREA, Lorena Acevedo; GALLI Guido (eds.). *Verdad, justicia y reparación. Desafíos para la democracia y la convivencia social*. Intituto Internacional para la Democracia y la Asistencia Electoral; Instituto Interamericano de Derechos Humanos, pp. 85-115.

VILLA, Hernando V. (2007). *Introducción a la justicia transicional*. Příspěvek přednesený na konferenci Úvod do tranzitivní spravedlnosti, Univerzita v Guadalajara, Mexiko, 26. října 2007. [online, cit. 2016-06-13]. Dostupné z WWW: <<http://escolapau.uab.es/img/programas/derecho/justicia/seminariojt/tex03.pdf>>.